

1 Sarcina probei

1.1 Care sunt regulile privind sarcina probei?

Trebuie subliniat că, în sistemul juridic italian, probele fac obiectul a două reglementări diferite: normele procedurale sunt prevăzute în Codul de procedură civilă, la articolele 228 și 229; în schimb, normele de fond sunt prevăzute la articolele 2730-2735 din Codul de procedură civilă. Motivul pentru care sistemul face distincția între normele de fond și normele procedurale se regăsește în construcția juridică anterioară, bazată pe Codul civil napoleonian, în care a predominat ideea că probele ar trebui avute în vedere atât dintr-o perspectivă statică, cât și dintr-o perspectivă dinamică (pur procedurală). În Raportul referitor la Codul de procedură civilă se explică, pe aceeași filieră cu motivele prezentate mai sus, că probele sunt necesare pentru ca o persoană să își poată exercita sau apăra, în general, propriile drepturi, nu numai în instanță, ci și în afara procedurilor judiciare, precum și înaintea inițierii unor astfel de proceduri: poziționarea probelor în cadrul codificării drepturilor se datorează, așadar, celor menționate anterior. Sarcina probei este reglementată de acest din urmă text, și nu de Codul de procedură civilă.

Repartizarea sarcinii probei este reglementată, în general, de articolul 2697 din Codul de procedură civilă, în care se stipulează că „*persoanele care intenționează să își exercite un drept în fața unei instanțe judecătorești trebuie să prezinte dovezi ale faptelor în sprijinul afirmației lor. O parte care contestă validitatea faptelor respective sau care susține că dreptul s-a modificat sau s-a stins, trebuie să prezinte dovezi ale faptelor pe care se întemeiază o astfel de obiecție*”. Prin urmare, aceste principii îi impun reclamantului să dovedească faptele pe care se bazează pretenția sa, adică faptele care au efectele juridice pretinse. Pe de altă parte, pârâtul trebuie să furnizeze dovada faptelor care exclud răspunderea sau care arată că un drept s-a stins sau s-a modificat, astfel încât pretenția reclamantului ar trebui să fie respinsă. Dacă reclamantul nu este în măsură să își fundamenteze pretenția, reclamația este respinsă, indiferent dacă pârâtul prezintă argumente și dovezi în apărarea sa. Articolul 2698 din Codul de procedură civilă declară nul de drept orice acord destinat să transfere sau să modifice sarcina probei în ceea ce privește un drept inalienabil sau care face excesiv de dificilă, pentru oricare dintre părți, exercitarea drepturilor sale. Insuficiența elementelor de probă dăunează cauzei părții, indiferent dacă este reclamantă sau pârâtă, care trebuie să probeze sau să infirme faptele, întrucât insuficiența elementelor de probă este considerată a fi echivalentă cu lipsa de probe.

1.2 Există reguli privind exceptarea anumitor fapte de la sarcina probei? În ce situații? Există posibilitatea de a prezenta probe pentru a dovedi că o anumită prezumție legală nu este valabilă?

Articolul 115 din Codul de procedură civilă (astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 69 din 2009) îi permite instanței să ia în considerare faptele dovedite, indiferent de probele prezentate de persoana care a depus cererea, în cazul în care nu au fost contestate în mod specific de către partea adversă. Prin urmare, prin derogare de la dispozițiile articolului 2697 din Codul de procedură civilă, se consideră că un fapt este dovedit dacă nu este contestat rapid. Această regulă nu se aplică în cazuri de contumacie: în cazul în care pârâtul nu se înfățișează, faptele invocate de reclamant nu se consideră a fi „necontestate”, deoarece norma care reglementează procesele în contumacie „*contravine tradițiilor existente în domeniul dreptului procedural italian, în temeiul căruia nu se poate considera în niciun caz că o parte care nu se înfățișează deloc sau se înfățișează tardiv în fața instanței ar fi depus o mărturie implicită*” (Curtea Constituțională, hotărârea nr. 340 din 12 octombrie 2007). Cu alte cuvinte, în temeiul procedurii civile italiene, contumacia nu echivalează cu o mărturie implicită (*ficta confessio*), ci, mai degrabă, cu o contestație implicită (*ficta contestatio*). Cu toate acestea, în situații excepționale, legea prevede în mod expres posibilitatea ca neînfațișarea unei părți să constituie un comportament specific care este considerat a fi prezumat: de exemplu, în temeiul articolului 789 din Codul de procedură civilă, absența contestării explicite de către vreuna dintre părțile implicate echivalează cu aprobarea proiectului (a se vedea hotărârea nr. 3810 a Curții Supreme de Casație, secția civilă, camera II, 6 iunie 1988).

Sarcina probei este atenuată în cazul unor „prezumții”: și anume, în situația în care însăși legea stabilește valoarea probatorie a anumitor fapte sau permite instanței ca de la un fapt cunoscut să tragă concluzii despre un fapt necunoscut (articolul 2727 din Codul de procedură civilă). Prezumțiile se împart în: 1) prezumții juridice, care pot fi de două tipuri: „*iuris tantum*”, ceea ce înseamnă că prezumțiile pot să fie înlăturate dacă se dovedește contrariul, sau „*iuris et de iure*”, ceea ce înseamnă că acestea nu pot să fie înlăturate prin încercarea de a dovedi contrariul în instanță; 2) prezumții simple, pe care instanța trebuie să le evalueze la latitudinea sa, acceptând numai prezumții serioase, exacte și consecvente; Nu sunt admise prezumțiile simple în legătură cu acele fapte în privința cărora legea nu permite depozitia martorilor (articolul 2729 din Codul de procedură civilă). Sarcina probei este, de asemenea, atenuată în cazul unor fapte notorii: și anume fapte care sunt în general cunoscute la data și locul pronunțării hotărârii, astfel încât nu pot fi puse la îndoială (articolul 115 din Codul de procedură civilă);

1.3 În ce măsură instanța trebuie să aibă certitudinea cu privire la un fapt pentru a-și întemeia hotărârea pe existența acelui fapt?

Instanța trebuie să analizeze probele în mod discreționar, cu excepția cazului în care legea prevede altfel; de asemenea, instanța poate să deducă prezumții simple din răspunsurile date de părți, din refuzul lor nejustificat de a permite efectuarea inspecțiilor dispuse de instanță și, în general, din comportamentul în sine al părților participante la proces (articolul 116 din Codul de procedură civilă). Hotărârea instanței de a admite cererea sau orice obiecție împotriva acesteia trebuie să se bazeze numai pe fapte care sunt pe deplin dovedite, fie în mod direct, fie printr-o prezumție. Hotărârea instanței nu se poate baza pe fapte nedovedite, chiar în cazul în care aceste fapte sunt posibile sau foarte probabile.

2 Strângerea probelor

2.1 Pentru strângerea probelor este întotdeauna necesar ca una dintre părți să facă o cerere în acest sens sau în anumite cazuri judecătorul poate dispune, de asemenea, din proprie inițiativă, strângerea de probe?

În sistemul judiciar italian, obținerea de probe este guvernată de principiul potrivit căruia sfera de aplicabilitate a procedurii judiciare este stabilită de către părți („*principio dispositivo*”), astfel cum se prevede la articolul 115 alineatul (1) din Codul de procedură civilă: instanța trebuie să își întemeieze hotărârea pe probele prezentate de părți, „*cu excepția cazurilor specificate de lege*”. Totuși, anumite excepții de la această normă sunt prevăzute în următoarele articole din Codul de procedură civilă: articolul 117: permite interogatoriul informal al părților; articolul 118: permite dispunerea de inspecții ale persoanelor și ale obiectelor; articolele 61 și 191: permit instanței să solicite avizul experților; articolul 257: permite instanței să citeze un martor care a fost menționat de un alt martor; articolul 281b: permite unui tribunal care judecă în complet format dintr-un singur judecător să dispună obținerea probei cu martori dacă prezentarea faptelor de către părți menționează persoane fizice care par să fie familiarizate cu faptele. În conflictele de muncă, principiul conform căruia sfera de aplicabilitate a procedurii judiciare este stabilită de părți se înlocuiește cu un sistem marcat de elemente acuzatorii, în mod special în temeiul următoarelor

dispoziții: articolul 420: prevede interogarea liberă a părților în timpul audierii privind cauza; articolul 421: prevede că instanța poate, în orice moment, din proprie inițiativă, să dispună admiterea oricărui tip de probe, chiar dincolo de limitele stipulate de Codul de procedură civilă. În procedurile referitoare la răspunderea părintească, instanța poate dispune obținerea de probe din proprie inițiativă, inclusiv efectuarea de inspecții de către poliția fiscală (*polizia tributaria*), dar numai în ceea ce privește ordinele referitoare la minori. Pe parcursul procedurilor de divorț, în cazul apariției unor litigii, instanța de drept comun dispune efectuarea unor investigații asupra veniturilor, a bunurilor și a nivelului efectiv de trai al părților, recurgând, de asemenea, la poliția fiscală, după caz.

2.2 În cazul în care cererea uneia dintre părți cu privire la strângerea de probe este aprobată, care sunt etapele următoare?

Dacă o parte solicită obținerea de probe, partea adversă poate să solicite obținerea de probe contrare. Instanța va admite ambele solicitări dacă are motive să creadă că faptele prezentate vor fi pertinente în ceea ce privește scopul său de a lua o hotărâre.

Dacă instanța admite proba, ea va proceda la audierea acesteia.

După ce s-a obținut proba, cauza va fi judecată.

2.3 Care sunt situațiile în care instanța poate respinge cererea uneia dintre părți de strângere de probe?

Proba este definită în mod tradițional ca un mijloc adecvat pentru a aduce la lumină un fapt și, deci, pentru a furniza dovada faptului respectiv și a stabili veridicitatea acestuia sau ca un instrument pentru a convinge judecătorul cu privire la faptele în cauză. Pentru a fi admisă în cadrul procesului, cererea preliminară trebuie să fie „admisibilă” și „relevantă”. Pentru ca o cerere preliminară să fie admisibilă, aceasta trebuie să nu contravină unei interdicții stabilite prin lege (de exemplu, articolul 2726 din Codul de procedură civilă în materie de plăți): cu alte cuvinte, instanța trebuie să stabilească dacă măsura de cercetare judecătorească specifică nu respectă legea. Așa-numitele elemente de probă „atipice”, care nu sunt clasificate în cod, fac, de asemenea, obiectul interdicțiilor prevăzute de lege. În schimb, relevanța este analizată dintr-o altă perspectivă și se referă la „faptul care face obiectul probei”. Pentru ca cererea preliminară să fie admisă, instanța trebuie să verifice dacă faptul care se intenționează a fi dovedit are o influență efectivă asupra hotărârii urmând a fi pronunțată în cauza respectivă. Prin urmare, faptele care nu ar influența în niciun fel admiterea sau respingerea cererii nu sunt admise, chiar dacă au fost dovedite. Pentru a-i permite instanței să evalueze relevanța elementelor de probă, legiuitorul impune obligația ca cererea să respecte niveluri minime de specificitate; așadar, aceasta trebuie să furnizeze cel puțin trei tipuri diferite de informații: date geografice: UNDE; date istorice: CÂND; date funcționale: ÎN CE SCOP. Faptele care nu au fost contestate în mod expres nu trebuie să fie dovedite (articolul 115 din Codul de procedură civilă).

2.4 Care sunt diferențele mijloace de probă?

Legislația italiană face distincția între probele documentare și cele nedocumentare. Elementele de probă reglementate de cod sunt denumite „tipice”.

Printre elementele de probă documentare se numără:

documentele oficiale (articolul 2699 și următoarele din Codul de procedură civilă);

documentele private (articolul 2702 și următoarele);

telegramele (articolul 2705 și următoarele);

dosarele și evidențele interne (articolul 2707);

evidențele contabile ale întreprinderilor (articolul 2709);

copiile produse în mod mecanic (articolul 2712);

copiile după documente și contracte (articolul 2714 și următoarele).

Și documentele informatice constituie elemente de probă.

Printre elementele de probă nedocumentare se numără:

depozițiile martorilor (articolul 2721 și următoarele);

mărturiile scrise (articolul 257a din Codul de procedură civilă);

mărturiile (articolul 2730 și următoarele din Codul de procedură civilă);

interogarea formală (articolul 230 din Codul de procedură civilă);

declarațiile sub jurământ (articolul 2736 și următoarele din Codul de procedură civilă);

inspecțiile (articolul 258 și următoarele din Codul de procedură civilă).

Mai există și rapoartele experților, care furnizează instanței cunoștințele tehnice care îi lipsesc. În sistemul procedural italian, nu există nicio dispoziție privind caracterul obligatoriu al elementelor de probă, astfel încât producerea unor probe atipice nu este, în principiu, interzisă. Cu toate acestea, potrivit jurisprudenței italiene, așa-numitele elemente de probă „atipice” nu pot eluda interdicțiile sau impedimentele impuse de norme legislative, fie de natură materială, fie de natură procedurală; în caz contrar, ar fi posibil să se introducă, pe ascuns, elemente de probă care, altfel, nu ar fi fost admise sau ar fi necesitat garanții oficiale adecvate pentru a fi admise.

2.5 Care sunt metodele de obținere de probe de la martori? Acestea diferă de metodele folosite pentru obținerea de probe de la experții martori? Care sunt noamele în ceea ce privește depunerea probelor scrise și avizele/rapoartele experților?

Proba cu martori este admisă de instanță (articolul 245 din Codul de procedură civilă); decizia instanței impune martorului să se înfățișeze pentru a depune mărturie, sub sancțiunea unor măsuri coercitive și a unei amenzi în cazul în care nu se prezintă. Instanța stabilește locul, ora și metoda de obținere a probei. La cererea părții în cauză, executorul judecătoresc îi comunică martorului citația. Martorul citește angajamentul de a spune adevărul și apoi este interogată de judecător; părțile nu pot interoga martorul în mod direct. Această dispoziție îi permite instanței, cu acordul părților, să consemneze mărturia în scris (articolul 257a din Codul de procedură civilă). Martorii experți sunt numiți de instanță, care le înmânează întrebările la care li se cere să răspundă; și aceștia se vor înfățișa la audiere și vor jura să spună adevărul. De regulă, experții redactează un raport scris, dar instanța poate să dispună, de asemenea, ca aceștia să se înfățișeze și să fie interogați verbal în cadrul audierii (articolul 195 din Codul de procedură civilă). Probele scrise fac parte din proces din momentul includerii lor în dosar, și anume din momentul constituirii sau ulterior, însă în termenul prevăzut de lege (cel târziu în termenele stabilite pentru audiere, prevăzute la articolul 183 din Codul de procedură civilă, pentru procedurile ordinare de cercetare).

2.6 Unele mijloace de probă au o forță probantă mai mare decât celelalte?

Sistemul judiciar italian atribuie cea mai mare importanță documentelor oficiale și prezumțiilor absolute. Documentele oficiale (articolul 2699 și următoarele din Codul de procedură civilă) sunt documente redactate, cu formalitățile necesare, de către un notar sau un alt funcționar public autorizat să certifice statutul lor oficial la locul unde s-a elaborat documentul. Documentele oficiale au valoare deplină ca mijloc de probă, cu excepția cazului în care se dovedesc a fi false. Excluzând acest caz, ele constituie o dovadă necondiționată și absolută. Prezumițiile absolute (*iuris et de iure*) (articolul 2727 din Codul de procedură civilă) sunt chiar și mai eficace, întrucât ele nu admit nicio probă contrară.

2.7 Pentru dovedirea anumitor fapte, sunt obligatorii anumite tipuri de probă?

Legislația impune ca anumite fapte să fie dovedite numai cu ajutorul unor mijloace specifice de probă, care necesită, în anumite situații, prezentarea de documente oficiale sau, în alte situații, prezentarea de documente scrise ce pot să fie oficiale sau private.

2.8 Martorii au prin lege obligația de a depune mărturie?

Martorii trebuie să depună mărturie, cu excepția cazului în care legea prevede altfel. Există dispoziții care reglementează următoarele situații: incapacitatea de a depune mărturie, interdicția aplicată anumitor persoane de a depune mărturie și opțiunea de a se abține de la depunerea mărturiei. Obligația martorului de a depune mărturie rezultă în mod indirect din autoritatea pe care articolul 255 din Codul de procedură civilă o dă instanței de a dispune, dacă martorul nu se înfățișează, ca acesta să fie adus în fața instanței și de a îi impune o amendă.

2.9 În ce cazuri poate un martor refuza să depună mărturie?

În situațiile prevăzute în Codul de procedură penală la care face trimitere Codul de procedură civilă: acestea vizează persoanele fizice care pot să refuze să depună mărturie din cauză că se află sub incidența obligației de respectare a secretului profesional, a secretului oficial sau a secretului de stat.

2.10 Persoana care refuză să depună mărturie poate fi sancționată sau obligată să depună mărturie?

În temeiul articolului 256 din Codul de procedură civilă, un martor care se prezintă în fața instanței, dar refuză să depună mărturie fără o justificare corespunzătoare, sau care oferă motive suficiente de suspiciune că depune mărturie falsă sau că se sustrage de la prezentarea tuturor probelor, va fi raportat procurorului, de către instanță, prin transmiterea procesului-verbal al audierii.

2.11 Există persoane cărora nu li se poate cere să depună mărturie?

Persoanele fizice care au un interes personal în faptele care țin de cauză nu pot depune mărturie, deoarece interesul lor înseamnă că ele ar putea să fie îndreptățite să se alăture procedurii judiciare în calitate de parte (articolul 246 din Codul de procedură civilă). În ceea ce privește **părțile implicate în litigii, care în mod evident nu pot să fie martori**, sistemul juridic italian prevede **interogarea formală**, care reprezintă un mijloc de probă vizând obținerea unei mărturii judiciare de la o parte la litigiu (articolul 228 din Codul de procedură civilă) și care trebuie să respecte normele generale privind probele și, în special, să fie dedusă cu ajutorul unor elemente distincte și specifice (articolul 230 și următoarele din Codul de procedură civilă). Partea în cauză trebuie să răspundă personal și fără să citească vreo notă, cu excepția cazului în care acest lucru se dovedește necesar și este autorizat de instanță. Întrebările adresate părții care este supusă interogării formale trebuie să se refere la faptele prezentate ca probe și autorizate în ordinul de admitere a interogării formale. Cu toate acestea, pot fi puse și întrebări referitoare la alte fapte, dacă părțile sunt de acord și dacă instanța le consideră utile. Întrucât, fără un motiv întemeiat, partea nu se prezintă la interogarea formală sau refuză să fie supusă interogării formale, poate apărea situația ca faptele care fac obiectul mijloacelor de probă să fie **admise** în cazul în care instanța consideră că acestea ar trebui admise prin prisma altor elemente de probă. În conformitate cu jurisprudența constantă, refuzul unei părți de a răspunde la întrebări sau de a se înfățișa în instanță nu echivalează în mod automat cu o mărturie implicită, ci constituie o circumstanță care, evaluată în contextul celorlalte elemente reunite în cadrul procesului, poate oferi instanței mijloacele necesare pentru a trage o concluzie cu privire la faptele invocate în cursul interogatoriului.

Instanța nu are alte puteri coercitive decât cele descrise mai sus.

2.12 Care este rolul judecătorului și al părților în audierea unui martor? În ce situații martorul poate fi audiat prin intermediul videoconferinței sau prin alte mijloace tehnice?

Judecătorul interoghează martorul, punându-i întrebări directe referitoare la fapte admise ca pertinente pentru procedura judiciară și orice alte întrebări referitoare la aceleași fapte solicitate de avocații părților în timpul interogatoriului.

Luarea mărturiei prin videoconferință, deși nu este prevăzută în mod explicit în Codul de procedură civilă, nu se exclude. Articolul 202 din Codul de procedură civilă prevede că instanța, atunci când dispune obținerea probei, trebuie să „stabilească ora, locul și metoda de obținere a probei”, această prevedere permițând instanței să dispună audierea unui martor prin intermediul videoconferinței. Articolul 261 din Codul de procedură civilă mai prevede și că instanța poate să dispună înregistrarea video care necesită utilizarea de mijloace, instrumente sau proceduri mecanice.

3 Evaluarea probelor

3.1 Când probele nu au fost obținute legal de către una dintre părți, există restricții pentru instanță în ceea ce privește luarea în considerare a acestor probe în formularea hotărârii?

Instanța nu ia în considerare nicio probă care nu a fost prezentată și admisă în mod oficial.

3.2 În calitate de parte într-o cauză, propria mea declarație va conta ca probă?

Nu sunt luate în considerare ca elemente de probă eventualele declarații făcute de către o parte care îi sunt favorabile. În schimb, o declarație cu caracter de confesiune (așadar, cu conotații negative asupra propriei persoane) efectuată în timpul unei **interogări formale** (a se vedea punctul 2.11) echivalează cu un element de probă negativ împotriva părții care a făcut confesiunea.

Ultima actualizare: 26/02/2021

Versiunea în limba națională a acestei pagini este administrată de punctul de contact RJE respectiv. Traducerile au fost efectuate de serviciile Comisiei Europene. Este posibil ca eventualele modificări aduse originalului de către autoritatea națională competentă să nu se regăsească încă în traduceri. Nici RJE și nici Comisia Europeană nu-și asumă nicio răspundere sau responsabilitate în legătură cu informațiile sau datele pe care le conține ori la care face trimitere acest document. Pentru a afla care sunt regulile privind protecția drepturilor de autor aplicabile de statul membru responsabil pentru această pagină, vă invităm să consultați avizul juridic.